

Arbete och välfärdsförvaltningen

Socialdepartementet

Remissvar:DS2024:30 Lagen om insatser inom socialtjänsten till vårdnadshavare, barn och unga när samtycke saknas.

Inledning

Socialminister Lena Hallengren tillsatte den 28 april 2022 en utredning för att utröna möjligheten att besluta om öppna insatser till vårdnadshavare och fler tidiga insatser till barn och unga utan att vårdnadshavare och barn lämnat sitt samtycke. Det övergripande målet, att bryta en negativ utveckling, innefattar att förebygga och förhindra att barn och unga involveras i kriminalitet.

Utredningen föreslår att socialnämnders befogenheter att besluta om öppna insatser när samtycke saknas ska regleras i Lagen om insatser inom socialtjänsten till vårdnadshavare, barn och unga när samtycke saknas, förkortad LIV.

Utredningen har utgått ifrån och föreslår förändringar inom följande huvudområden där socialnämnden:

- får besluta att vårdnadshavare ska delta i insatser i öppna former när samtycke saknas,
- får besluta att vårdnadshavaren ska följa så kallade särskilda föreskrifter som får avse barnets dagliga omsorg exempelvis. delta i föräldramöten eller hjälpa barnet till en fritidsaktivitet,
- får förena beslut om insatser med vite,
- får besluta att barn och unga ska delta i insatser i öppna former när samtycke saknas, tidigare och i fler fall än i dag,
- får besluta att barnet eller den unge ska följa särskilda föreskrifter som får avse skolgång, fritidsaktiviteter, praktik eller annan kompetenshöjande verksamhet, skyldighet att vara nykter och drogfri och skyldighet att under vissa tider vara hemma,
- ska följa genomförandet av insatser och särskilda föreskrifter, i första hand genom kontakt med de berörda,

- får kalla till samtal vid bristande efterlevnad av beslut om insatser och särskilda föreskrifter
- får begära handräckning av polisen,
- i vissa fall ska kunna besluta om elektronisk övervakning, fotboja, om barnet har fyllt 15 år,
- i vissa fall får besluta om drogtest, och
- ska kalla vårdnadshavare och barnet eller den unge till ett allvarssamtal när barnet eller den unge för första gången är misstänkt för brott på vilket fängelse kan följa.

För att underlätta läsningen återfinns ovanstående punkter ordnade under två teman:

Insatser när samtycke saknas och Rättsliga konsekvenser.

Förvaltningens synpunkter presenteras nedan där **vi** syftar på arbete och välfärdsförvaltningen. Uppställningen ser ut så här:

Övergripande sammanfattning av vår inställning till förslaget

Huvudområde 1

Insatser när samtycke saknas

Vad tänker vi är bra:

Vilka utmaningar ser vi:

Huvudområde 2

Rättsliga konsekvenser

Vad tänker vi är bra:

Vilka utmaningar ser vi:

Förslaget i korthet

Den nya ordning som föreslås har som främsta syfte att i ett tidigt skede fånga upp och ge stöd och skydd till de barn och unga som enligt gällande regelverk inte får sina behov tillgodosedda eftersom samtycke till att ta emot öppna insatser med stöd av socialtjänstlagen saknas och förutsättningarna för tvångsvård enligt LVU inte är uppfyllda. Genom att socialnämnderna ges ökade möjligheter att agera och ingripa tidigt även när vårdnadshavare, barn och unga inte samtycker till att ta emot insatser i öppna former kan

utvecklingen av allvarigare problem förebyggas och mer ingripande åtgärder som tvångsvård enligt LVU kan undvikas. Vid utformningen av förslagen har utredningen utgått från tre centrala utgångspunkter – att den nya ordningen inte ska påverka den grundläggande principen om att socialnämndernas insatser i första hand ska ges på frivillig väg inom socialtjänsternas arbete, att barn är egna rättighetsbärare och att den nya ordningen ska omges av starka rättssäkerhetsgarantier.

Förvaltningens synpunkter

Sammanfattning

Förvaltningen ser behov av nya verktyg i utrymmet mellan frivillighet och tvång. Att se över och utreda kring en lagstiftning som skulle underlätta så kallat mellantvång välkomnas därför. Utredningen konstaterar att det redan idag finns möjlighet till mellantvång när barn och unga kan tvinga delta i öppna insatser enligt 22§ LVU om de behöver det. Denna lagstiftning tillämpas dock sällan vilket bekräftar att mellantvångslagstiftning utgör en utmaning i en socialtjänst som i första hand utgår ifrån frivillighet, ska vara relationsskapande och främja medborgarens tillit till verksamheten. I förslaget till ny socialtjänstlag utgör ökat fokus på förebyggande och tidiga insatser tillsammans med tillgänglighet några av de viktigaste byggstenarna. Förvaltningen kan inte se att utredningens förslag i första hand är utformat för att användas utifrån dessa premisser exempelvis i de tidiga kontakterna utan fokus blir i stället på de unga som redan finns i eller riskerar att hamna i kriminalitet. Denna grupp utgör endast en del, cirka sex procent av ärendena i förvaltningen idag, vilket talar för att det finns andra målgrupper där det nu presenterade förslaget inte svarar an mot utmaningarna som vi ser. Det gäller till exempel de yngre barnen där oron är tydlig men inte motiverar samma mellantvång som unga med kriminellt riskbeteende men också barn utsatta för hedersrelaterat våld där utredningen enbart konstaterar att detta är en utmanande fråga som kräver kompetenta medarbetare. Den nationella NUSA undersökningen bekräftar också att små barn får del av färre insatser. Detsamma gäller pojkar med invandrarbakgrund med tidig beteendeproblematik. Utredningen föreslår få alternativ till proportionerligt mellantvång för dessa grupper.

Förvaltningen ser utmaningar kopplat till förslagets rättsliga påföljder även här utifrån den nya socialtjänstlagens ökade fokus på tillgänglighet och förebyggande. Förslaget innebär att socialtjänstens uppdrag riskerar att bli otydligare.

Förvaltningen uppfattar att förslaget kommer att innebära ökad administration och ökade kostnader för kommuner och berörda myndigheter utan en förväntad effekt som motiverar dessa.

Huvudområde 1

Insatser när samtycke saknas

Vad tänker vi är bra:

Utredningen förslaget om att socialnämnden ska kunna besluta att såväl vårdnadshavare som barn som unga ska delta i insatser i öppna former när samtycke saknas är positivt. Detsamma gäller förslaget om föreskrifter som ett pedagogiskt redskap som också går att följa upp. Vi ser att med rätt förutsättningar kan möjligheten till mellantvång stödja det förebyggande arbetet genom tidigare insatser.

Vi ser fördelar med att kunna sätta in tidiga föräldrastödjande insatser för att hjälpa "systemet" exempelvis familjebehandling, i stället för att senare behöva sätta in insatser enbart riktade mot det specifika barnet/ungdomen. Förändringsarbete behöver i regel ske på flera olika nivåer och inom olika livsområden för att uppnå positivt resultat.

I familjer med flera barn skulle tidiga insatser kunna förebygga att flera syskon i familjen blir föremål för socialtjänstens insatser när de hamnar i tonåren. En annan fördel är att det skulle kunna göra skillnad tidigare. Ofta märks en ändrad inställning när insatsen kommit i gång, även om det finns ett initialt motstånd, när föräldrarna ser fördelarna med att delta.

Vi ser att föräldrabalken är tydlig med att varje förälder har ett långtgående ansvar för sitt barn, men som det ser ut idag så saknar samhället i princip verktyg för när föräldrar underlåter att ta sitt ansvar. I stället blir det barnet som drabbas av att inte få sina rättigheter tillgodosedda och många barn befinner sig i en situation där Barnkonventionen ej efterlevs. När det väl gått så långt att samhället behöver gripa in till barns skydd, blir det barnet som "drabbas" av insatserna, exempelvis blir föremål för placering. Vi ser att barnrättsperspektivet skulle stärkas genom att samhället kan tvinga vårdnadshavare att delta i insatser men också följa föreskrifter.

Vi ser positivt på förslaget att genomförandet av insatser och särskilda föreskrifter, i första hand följs upp genom kontakt med de berörda, och att socialnämnden får kalla till samtal vid bristande efterlevnad av beslut om insatser och särskilda föreskrifter.

Vi ser positivt på möjligheten att fånga upp den unge och vårdnadshavare i nära anslutning till brott i så kallat allvarssamtal men vi anser att dessa borde vara aktuella även om inte fängelse finns i straffskalan. När den unge hamnat på den här nivån av problematiskt beteende är det långt ifrån en förebyggande eller tidig insats. Allvarssamtal är ett bra sätt att fånga upp när det som hänt är färskt. Motivationen från vårdnadshavarna att ta emot hjälp är högre. Oron tenderar att minska när tiden går.

Vilka utmaningar ser vi:

Omvärldsbevakningen visar att de flesta, av ganska få förelägganden om föreskrifter, rör barnets förhållande till skolan oaktat om föreskriften är för vårdnadshavaren eller barnet.

Vi ser förslaget som utmanande kopplat till att det också är förvaltningen som ska ansvara för bestraffningen när föreskrifterna inte följs. Här ser vi att skolsociala team med vissa utökade befogenheter kanske vore ett bättre och mindre administrativt betungande sätt att arbeta med utmaningar kopplat till skolan.

Tvingande insatser kan vara kontraproduktivt i relation till att skapa egen motivation hos familjerna. Avsaknad av samtycke och motivation kan innebära en belastning på socialtjänstens resurser och blir inte kostnadseffektivt utifrån att insatserna riskerar att ej få avsedd effekt/göra skillnad, samt att det kan bli svårt att befästa en positiv förändring över tid.

Vi uppfattar att många utlandsfödda föräldrar menar att det vore lättare att leva upp till socialtjänstens förväntningar om dessa varit tydliga krav. Socialtjänstens utmaning blir här att förhålla den tydligheten med en förebyggande och tillgänglig socialtjänst men också undvika att tydligheten uppfattas som underförstådda hot när möjligheten till "mellantvång" finns.

De förslag till mellantvång som föreslås i utredningen uppfattas som administrativt tungrodda. Om möjligt mellantvång utgått ifrån relevanta, utökade eller förändrade befogenheter utifrån barnets situation behöver den administrativa delen inte öka nämnvärt. Exempel är allvarsamtal och utökad tid för uppföljningar.

Huvudområde 2

Rättsliga konsekvenser.

Vad tänker vi är bra:

Förvaltningen ser positivt på möjligheten till mellantvång och att detta inkluderar någon form av rättslig konsekvens för att fungera. Vi ser att detta kan ligga i linje både med ett stärkt barnrättsperspektiv och att den unge i vissa fall kan använda delar strategiskt som stöd för att till exempel stå emot påtryckningar.

Tanken att anpassa konsekvensen efter familjens ekonomiska förutsättningar är positiv och att förslaget har tydliga rättssäkerhetsgarantier inte minst utifrån förslagen om restriktioner för den unge exempelvis kopplat till var hen får vistas vid vissa tider.

Vi instämmer med förslaget att uppföljning och kontroll av socialnämndens beslut ska ligga på socialnämnden. Vi ser därför positivt på möjligheten till uppföljning sex månader efter avslutad utredning om oro kvarstår. Vi ser också positivt på möjligheten till tätare samarbete med skola/förskola.

Vilka utmaningar ser vi:

Konsekvenser behöver vara rimliga i relation till bristerna. Utdömt vite kanske inte bör vara den första åtgärden utan vårdnadshavare får en rimlig chans att leva upp till kraven genom tydlighet när vi ser att vi närmar oss mellantvånget. Vi ser en risk förslaget skulle

drabba familjer där barnen redan lever i relativ fattigdom men samtidigt riskerar möjligheten till föräldrapeng att skapa otydlighet. Lagförslaget rymmer få nya verktyg utöver de som redan finns möjlighet att använda idag. Utmaningen som vi ser det är att flytta fram positionerna när det gäller grad av oro för att kravställa insatser/föreskrifter tidigare när oron är låg och föreläggande om vite kanske inte är rimligt.

Förslaget att enbart bristande efterlevnad utifrån insats ska kunna leda till vite men inte föreskrift utgör ytterligare en gränsdragningsutmaning om båda är aktuella i samma familj. Det kommer sannolikt bidra till situationer där socialtjänstens uppdrag blir otydligt och för många familjer svårt att förstå.

Vi ser en utmaning med förslaget att socialnämnden ska hantera utdömande av vite. Vi hade hellre sett en lösning där de repressiva konsekvenserna lyfts från socialtjänsten för att främja ett positivt samarbete mellan socialtjänsten och familjerna även vid tvingande åtgärder.

Som nämnts tidigare så blir fokus i utredningens förslag på repressiva åtgärder för barnet/den unga oproportionerligt stort både i förhållande till målgruppens storlek och utifrån utmaningar kopplat till vårdnadshavarna. Dessa behöver problematiseras för att insatserna och restriktionerna ska kunna utformas på bästa sätt till stöd för barnet.

Som nämnts ovan förespråkar vi också att vårdnadshavare och barnet eller den unge ska kunna kallas ett allvarssamtal när barnet eller den unge för första gången är misstänkt för brott även om fängelse inte finns som påföljd. Ett allvarssamtal i ett tidigare skede ökar möjligheten att synliggöra ett mindre problematiskt men destruktivt beteende och använda motivationen som finns när händelsen nyligen ägt rum.